

Під час розроблення моделі прогнозування припускають, що ситуація в майбутньому не буде значно відрізнятися від теперішньої. Вважається, що всі важливі фактори, або враховані в моделі прогнозування, або не будуть змінюватися протягом певного періоду часу, в якому вона використовуватиметься. Точність і ефективність побудованої моделі прогнозу будуть безпосередньо залежати від правильності підбору даних. Використовуючи модель, варто пам'ятати про існування факторів, що свідомо або несвідомо не включені в неї, які мають істотний вплив на стан підприємства в майбутньому.

Перспективи подальших досліджень

Під час подальших досліджень доцільно буде звернути увагу на використання методик фінансового прогнозування не тільки для складання фінансових планів виробничих підприємств, але й для визначення фінансової стратегії їх розвитку.

1. Єріна А.М. *Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник.* – К.: КНЕУ, 2001.—170 с. 2. Балабанов И.Т. *Основы финансового менеджмента: Учебн. пособие.* – М.: Финансы и статистика, 2000. – 527 с. 3. Земитан Г. *Методы прогнозирования финансового состояния организации* // http://www.iteam.ru/publications/finances/section_29/article_408/; 4. Бреслав Е. *Финансовое прогнозирование: Учеб. пособие.* – Невинномысск, 2006. – 221 с. // http://www.cfin.ru/management/strategy/finance_forecasting.shtml; 5. Тихонов Э.Е. *Методы прогнозирования в условиях рынка: Учеб. пособие.* – Невинномысск, 2006. – 221 с.

УДК [005.62:658.114.2]:339.146

І.О. Кузнецова

Одеський державний економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕРНОВИМИ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗЕРНОВОГО РИНКУ

© Кузнецова І.О., 2008

Визначено основні трансформаційні зміни на ринку зерна. Проаналізовано структуру ринків на всіх рівнях ланцюга нагромадження вартості товарного зерна. Доведено інтенсивність конкурентної боротьби на зерновому ринку. Обґрунтовано необхідність удосконалення управління зерновими компаніями. Запропоновано розглянути структуру процесу управління з метою удосконалення його технології.

Ключові слова: зерновий ринок, зернові компанії, управління, технологія управління, ринкова структура, ознаки концентрації.

Basic transformation changes in the grain market are defined. The structure of markets is analysed on all grain value chain levels. Intensity of competitive activity on a grain market is proved. Necessity of improvement of management grain companies is grounded. It is suggested to consider the structure of management process with the purpose of his technology improvement. Keywords: grain market, grain companies, managements, management technology, market structure, signs of concentration.

Key words: grain market, grain companies, managements, management technology, market structure, signs of concentration.

Постановка проблеми

Бізнес-ландшафт сучасної організації перебуває під впливом динамічних змін зовнішнього середовища, породжених глобалізацією бізнесу; прогресом у новітніх технологіях та їхньою конвергенцією; трансформацією способів ведення бізнесу; базовими розривами в конкурентному

просторі; розмиванням галузевих бар'єрів. За таких обставин актуальною є проблема розроблення та застосування сучасних підходів до управління діяльністю організації, яке б забезпечило її адаптивну дифузію в конкурентне середовище.

Швидкоплинність змін конкурентного середовища залежить від значної кількості різноманітних чинників, зокрема й від специфічних особливостей розвитку окремих галузей і товарних ринків, тому має неоднаковий прояв і потребує спеціальних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми функціонування зернового ринку є актуальними і всебічно вивчаються вітчизняними дослідниками, зокрема П.І. Гайдуцьким, М.Г. Лобасом, П.Т. Саблуком, Л.М. Худолій [1] та іншими. У наукових працях розглядають питання: ефективності зернової галузі та шляхи її стабілізації, інструменти державного регулювання ринку зерна, розвитку зернопродуктового підкомплексу на регіональному рівні. Не обійшли увагою науковці і дослідження динаміки процесів, що відбулися на вітчизняному ринку зерна. Але основні етапи його розвитку виділено за однією ознакою: або за способом ціноутворення на зерно [1, с.72], або за обсягами пропозиції й попиту та рівнем рентабельності його виробництва [2, с.77]. Водночас структурні зміни зернового ринку та інші чинники впливу на результати управління діяльністю зернових компаній залишилися поза увагою дослідників.

Постановка цілей

Метою статті є розглянути трансформаційні перетворення, які відбулися на зерновому ринку, та визначити шляхи удосконалення управління зерновими компаніями.

Виклад основного матеріалу

Хоча в історичному плані становлення ринкової економіки в нашій країні тривало доволі незначний час, ринок зерна за цей період зазнав чимало змін. На наш погляд, систематизуючи основні етапи його розвитку необхідно приділяти увагу якісним ознакам, а саме: структурі ринку (складу його суб'єктів, рівню їх концентрації); впливу держави (інтенсивності держрегулювання); обсягам експорту та імпорту зерна. Аналіз розвитку зернового ринку за роки незалежності України та характеристика змін за переліченими ознаками дали змогу автору обґрунтовано розділити його на чотири умовних етапи [3, с.326–327]:

- I – державна монополія на зерно (1991–1994 рр.);
- II – інституціоналізація ринкових відносин (1995–1998 рр.);
- III – розвиток експортної торгівлі зерном (1998–2001 рр.);
- IV – структуризація ринку зерна (з 2001 р. по теперішній час).

Найбільші трансформаційні перетворення стосовно концентрації суб'єктів зернового ринку відбулися впродовж четвертого етапу. Оскільки суб'єкти зернового ринку не є однорідними, то для визначення сутності зазначених перетворень доцільно виконати структурний аналіз ринку відповідно до запропонованого нами ланцюга накопичення вартості товарного зерна [4, с.195], тобто за рівнями: ринок сільгоспвиробників, ринок хлібоприймальних підприємств, ринок зернотрейдерів, ринок зернопереробних підприємств.

Ринок сільгоспвиробників зазнав значних змін після реформування сільськогосподарських підприємств (2000–2001 рр.), коли було змінено їхню форму власності та надано низку податкових пільг для новостворених підприємств, що привернуло увагу інвесторів до виробництва зерна. Це спричинило формування спеціалізованих господарств та їх поступове збільшення, але останній процес відбувається повільно, що обумовлено таким стримульовальним чинником як мораторій на продаж землі сільськогосподарського призначення. За оцінкою фахівців ринок сільгоспвиробників сьогодні є ринком з конкурентною структурою [5, с.68–70].

З ліквідацією державної монополії на зерно та реструктуризацією галузі хлібопродуктів у 1998 р. хлібоприймальні підприємства були приватизовані. Для оцінки концентрації їхнього ринку послуг за кількісною ознакою нами використано запропонований В.М.Лисюком індекс цінової конкуренції, який розраховують за формулою [6, с.209]:

$$I_{цк} = (\Pi_{\max}^{cp} - \Pi_{\min}^{cp}) / \Pi_{cp}$$

де C_{\max}^{cp} , C_{\min}^{cp} – відповідно середня максимальна й середня мінімальна ціни на цьому ринку на товар однієї групи (однієї споживчої вартості); C_{cp} – середня ціна на цьому ринку на товар однієї групи (однієї споживчої вартості).

Чим вищий індекс цінової конкуренції, тим вищий рівень конкуренції [6,с.210].

За зібраними автором даними на 104 підприємствах Вінницької, Дніпропетровської, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Полтавської та Херсонської областей індекс цінової конкуренції дорівнював

$$I_{цк} = (83,21 - 49,03) / 69,81 = 0,48.$$

За отриманим значенням можна ринок послуг хлібоприймальних підприємств зарахувати до помірно концентрованих. Для остаточного визначення типу ринку кількісної оцінки не достатньо. Необхідно розглянути якісні ознаки, а саме: бар'єри входу, тип продукції, здатність впливати на ціну.

Всі хлібоприймальні підприємства є вузькоспеціалізованими на послугах з післязбирального оброблення зерна та його зберігання. Отже, їхні послуги є однорідними й відсутня явна диференціація.

Треба зазначити, що наприкінці 90-х років минулого століття ринок послуг ХПП характеризувався високими вхідними бар'єрами, що було пов'язано із значними первинними капітальними вкладеннями та тривалим терміном їхнього будівництва. З розвитком ринку зерна будівництво елеваторів не стало дешевшим, але нарощування експортного потенціалу та прихід у галузь закордонних компаній зробив фінансові ресурси доступнішими. В останні роки відбулося інтенсивне будівництво зерносклади. Їхня загальна ємність у 2006 р. порівняно з 1998 р. зросла на 12 % . Отже, вхідні бар'єри стали невисокими.

Що стосується можливості окремих суб'єктів ринку послуг хлібоприймальних підприємств впливати на формування тарифів на сучасному етапі розвитку зернового ринку, то зменшення їх коливань порівняно з 90-ми роками дає змогу дійти висновку, що така можливість з'явилася, хоча вона й має обмежений характер.

Розглянуті нами характеристики конкуренції в елеваторній галузі дозволяють стверджувати, що її характер має ознаки монополістичної (табл. 1, 2).

Значні зміни впродовж останніх років відбулися і в структурі ринку послуг зернотрейдерів.

Рух товарного зерна в кінці 90-х років ХХ століття від виробника до споживача здійснювався через довгий ланцюг посередників. Крім дрібних зернотрейдерів у цьому ланцюгу були податкова адміністрація, пенсійний фонд, які одержували зерно замість грошей, і навіть структурні підрозділи Обленерго, яким збіжжя діставалося як плата за світло. Для того, щоб продавати зерно на ринку при бюджетних організаціях були створені спеціальні структури.

Найсприятливішими для активізації діяльності дрібних зернотрейдерів були сезони 1999/2000 і 2000/01 маркетингових років через те, що на ринку переважали дрібні партії зерна (велику партію за об'єктивними причинами було доволі складно зібрати). Таке положення доповнювалося й станом у борошномельній галузі, де переважно в цей період переробляли невеликі помельні партії зерна на мінімлинах.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця кількісних ознак концентрації ринку

Показник	Нормативні значення			Значення концентрації ринку		
	неконцентрований	помірно концентрований	концентрований	послуг хлібоприймальних підприємств за рік	послуг зернотрейдерів	продукції зернопереробних підприємств
1. індекс цінової конкуренції	менший ніж 0,3	в межах від 0,3 до 0,5	більший ніж 0,5	0,48 помірно концентрований	-	-
2. індекс Герфіндала-Гіршмана	менший ніж 800	в межах від 800 до 1800	більший ніж 1800	-	810,8 помірно концентрований	807,1 помірно концентрований

Порівняльна таблиця якісних ознак структури ринку

Структурні ознаки	Модель ринкової структури			Ознаки структури ринків		
	з досконалою конкуренцією	з монополістичною конкуренцією	олігополія	послуг хлібоприймальних підприємств за рік	послуг зернотрейдерів	продукції зернопереробних підприємств
1. бар'єри входу	немає	невисокі	наявні суттєві перепони	невисокі	наявні суттєві перепони	невисокі
2. тип продукції (послуг)	типові	диференційовані	типові або диференційовані	типові	типові	типові
3. здатність впливати на ціну	відсутня	невисока	обмежена	невисока	обмежена	невисока

Реформування сільського господарства в 2000 році призвело до істотних змін у складі зернотрейдерів. Внаслідок списання боргів колишніх КСП і відмови держави від товарного кредитування, дрібні компанії, які працювали у зв'язці з податковою адміністрацією й пенсійним фондом, пішли з ринку.

Починаючи з 2001/02 маркетингового року збільшилося виробництво зерна і його експорт. У зв'язку з цим нагромадити експортну партію зерна в порту порівняно з минулими сезонами стало набагато складніше.

Умови бізнесу змінилися і розпочався процес, коли великі компанії почали витіснити дрібних зернотрейдерів з ринку. Після 2000 р. в ланцюг від сільгоспвиробника до великого зернотрейдера скоротився до двох, максимум до трьох ланок.

Найбільший вклад у цей процес зробили світові зернотрейдери: Glencore, Cargill, Louis Dreyfus, Mark Man, Nidera, Ronly, Soufflet, Toepfer International, W.J та ін., які почали активно діяти на національному ринку. Вони відкрили свої представництва й створили дочірні підприємства.

За розрахунками, виконаними автором, індекс Герфіндаля-Гіршмана становить 810,8 [3, с.329]. Отже, за кількісними показниками ринок послуг зернотрейдерів можна зарахувати до помірно концентрованого, що відповідає типу монополістичної конкуренції.

На ринку послуг зернотрейдерів існують істотні перепони для входу на нього [7,с.10]. Що стосується типу послуг, які надають зерноторговці, то вони є однорідними для всіх компаній. Рішення стосовно ціноутворення на цьому ринку не можуть бути прийняті без врахування відповідних дій конкурентів.

Порівняння кількісних та якісних ознак концентрації ринку послуг зернотрейдерів з типовими ознаками моделі ринкової структури (див. табл. 1, 2) дає змогу обґрунтовано стверджувати, що хоча за кількісними ознаками ринок послуг зернотрейдерів належить до помірно концентрованого, за всіма якісними ознаками він тяжіє до типу олігополістичного ринку.

Що стосується таких суб'єктів зернового ринку, як зернопереробні підприємства, то всі вони впродовж 1991–1998 рр. пройшли період спаду виробництва.

У кінці 90-х років ХХ століття кількість борошномельних підприємств значно зросла. Так, якщо в 1990 р. їх було 159, то у 2000 р. їхня кількість дорівнювала 600 підприємств і більше 4 000 мінімлінів [8,с.16]. Водночас обсяги виробництва борошна за офіційними даними зменшилися майже в 2,5 рази. Починаючи з 1999 р. у борошномельній галузі намітилася тенденція стабілізації. Впродовж сучасного періоду підприємства промислового типу почали витіснити з ринку дрібних виробників борошна. Останні не витримують конкуренції за якістю. І якщо на початку нового століття ринок борошна фахівці характеризували як ринок з досконалою конкуренцією [9,с.227], то в 2005–2006 рр. в галузі намітилися процеси її концентрації. Аналогічні процеси відбувалися і на ринку круп та комбікормів. За оцінкою фахівців на ринку зернопереробних підприємств в останні

роки разом із збільшенням обсягів виробництва продукції відбувалося скорочення кількості їх виробників [10, с.97; 11, с.14]. За кількісними та якісними характеристиками (див. табл. 1, 2) цей ринок сьогодні можна зарахувати до ринку з монополістичною конкуренцією.

Отже, на всіх рівнях ланцюга нагромадження вартості товарного зерна за винятком ринку сільгоспвиробників відбулася концентрація. Відомо, що на концентрованих ринках конкурентна боротьба є інтенсивнішою. У попередніх дослідженнях [12, с.39] нами було доведено, що провідні зернові компанії тяжіють до створення вертикально інтегрованих структур. Все перераховане дає змогу стверджувати, що управління такими структурами в умовах інтенсивної конкуренції відповідно до принципу необхідної різноманітності У.Росса Ешбі стає складнішим.

Необхідно зауважити, що у практиці всі бізнес-процеси фірми активізують працею менеджерів, які виконують управлінські функції. Саме через їхню працю відбувається об'єднання матеріальних та нематеріальних ресурсів підприємства, що дозволяє виконувати операційні бізнес-процеси – проектувати нову продукцію, досліджувати ринок, забезпечувати постачання матеріалів, виробляти продукцію, збувати її та здійснювати післяпродажне обслуговування. Отже, можна дійти висновку, що управління є таким процесом, який приводить у дію механізм отримання доданої вартості продукції у ланцюгу її створення.

Враховуючи підвищення складності управління зерновими компаніями в сучасних умовах через збільшення інтенсивності конкуренції серед основних суб'єктів зернового ринку та створення вертикально інтегрованих структур; провідної ролі управління у механізмі ланцюга отримання цінності; наявності людської складової як носія управління, що робить його складним до копіювання, можна стверджувати, що оволодіння цим процесом у повному обсязі забезпечить унікальну конкурентну перевагу.

Загальновідомо, що успішне виконання будь-якого процесу пов'язано із досконалістю технології, з використанням якої його буде здійснено. Розробка сучасної технології потребує вивчення процесу управління як складного інформаційного процесу, виділення складу його операцій, розробки формалізованих методів їх виконання, що зештою дає змогу навчати управлінський персонал ефективно виконувати управлінські операції. Визначення структури процесу управління та розробка методологічних підходів до виконання його окремих операцій і є об'єктом майбутніх досліджень.

Висновки

1. На ринку зерна за доволі нетривалий період відбулися значні якісні зміни. Їх аналіз дав змогу розділити розвиток зернового ринку на чотири умовних періоди.

2. Аналіз кількісних та якісних ознак структури ринку зерна дозволив довести, що на всіх рівнях ланцюга накопичення вартості товарного зерна, за винятком ринку сільгоспвиробників, за доволі нетривалий період відбулася концентрація. Це своєю чергою дає змогу обґрунтовано стверджувати, що конкурентна боротьба між основними суб'єктами зернового ринку стає інтенсивнішою.

3. Трансформаційні перетворення, що відбулися за роки незалежності України на ринку зерна (концентрація основних суб'єктів зернового ринку та їх вертикальна інтеграція) примушують шукати способи удосконалення управління зерновими компаніями.

4. Враховуючи те, що успішне виконання будь-якого процесу пов'язано із досконалістю технології його виконання, можна обґрунтовано вважати, що саме розроблення ефективної технології управління зерновими компаніями є умовою удосконалення останнього.

Перспективи подальших досліджень

Об'єктом майбутніх досліджень є визначення структури процесу управління компаніями, що діють на зерновому ринку, та розроблення методологічних підходів до виконання окремих етапів такого процесу.

1. Худолій Л.М. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні: Монографія. – К.:ІАЕ, 1998. – 211 с. 2. Боднар О.В. Проблеми сучасного ринку зерна в Україні // *Агроінком*. – 2005.–№ 11-12.–С.76–78. 3. Кузнецова І.О. Розвиток ринку зерна в Україні//*Наукові праці ОНАХТ* – 2007 – №30 – с.326-331. 4. Кузнецова І.О. Формування системи утворення вартості товарного зерна // *Зб. наук. пр. Одеського держ. екон. ун-ту: Вісник соціально-економічних досліджень*. – Одеса. – 2007. – №25. – С.191–197. 5. Черненко С.О. Конкуренція та ефективність товарних ринків в Україні: Монографія. – К.: Київ.нац.торг.-екон. ун-т, 2006. –171 с. 6. Лысюк В.М. О проблемах ценовой конкуренции и ее оценки // *Экономические инновации: Сб.к науч. работ*. – Вып. 17. – Одеса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2003. – с.205-210. 7. Кузнецова І.О. Складний шлях до оновлення портових елеваторів, але необхідний // *Зерно і хліб*. – 2007. – №2. – С. 10-11. 8. Шелест Н. Рост количества брэндов на фоне падения производства // *Food & Drinks* – 2005 – №4 – С.15–20. 9. Богатирьов А.М., Відоменко І.О. Характеристика ринку борошна України // *Экономические инновации: Сб. научн.х работ*. – Вып.17. – Одеса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2003. – С.219–227. 10. Рыбчинский Р.С. Состояние и перспективы рынка мукомольной продукции // *Зб. наук. пр. ОНАХТ*. – Одеса. – 2007. – Вып.30. – Т.2 – С.94–98. 11. Татаренко Г., Ряполов К. Крупица удачи // *Бізнес*. – 2007 – №18–19 – С.138–141. 12. Кузнецова И.А. Движущие силы вертикальной интеграции в отрасли хлебопродуктов // *Бизнес Информ*. – 2007. – №5. – С.38–40.

УДК 339.187.6

Т.В. Кулініч

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту організацій

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ СУБ‘ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК СТРАТЕГІЧНА ОСНОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

© Кулініч Т.В., 2008

Розглянуто актуальну проблему формування фундаменту для переходу організацій на якісно вищий рівень їх інвестиційної привабливості за умови виконання ними реструктуризаційних або трансформаційних стратегічних перетворень. Основну увагу приділено виконанню диференціації типів і форм реструктуризації та вивченню їх впливу на вирішення фінансових проблем організацій, на потенційну оцінку рівня їх інвестиційної привабливості.

Ключові слова: реструктуризація, інвестиційна привабливість, суб‘єкт господарювання, трансформація.

In the article there is examined the actual problem of forming of the basis for passing of organizations to the high-quality level of their investment attractiveness on condition of leadthrough by them of restructuring strategic transformations. Basic attention at the article is spared to the differentiation of types and forms of restructuring and to the study of their influence on the decision of financial problems of organizations, on the potential estimation of their investment attractiveness' level .

Keywords: restructuring, investment attractiveness, subject of menage, transformation.

Постановка проблеми

Сьогодні, залучаючи та впроваджуючи інвестиції для розвитку, більшість суб‘єктів господарювання стикаються з двома типами взаємопов‘язаних проблем. Перша полягає в тому, що